

Igor TROFIMOV, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept civil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Evghenia GUGULAN, lector al Catedrei „Drept civil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Grigore ARDELEAN, lector-asistent al Catedrei „Drept civil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

PROBLEMA DETERMINĂRII LIMITELOR RĂSPUNDERII PATRIMONIALE PENTRU ACTELE DE POLUARE TRASFRONTALIERĂ

Transfrontier pollution can be described as pollution originating in one country and having effects within other countries. It includes for example pollution of international rivers, lakes and hydrographic basins, pollution of coastal waters near the borders of two countries, pollution of air over short distances or over long distances, noise in frontier zones (for example airport near a foreign city).

It does not differ from national pollution except that it occurs between sovereign states. As a result, the institutional and legal means to combat transfrontier pollution are generally different from those available for national pollution

Un instrument clasic de realizare a prescripțiilor normelor juridice este răspunderea, care are la rândul său un impact mai redus în domeniul protecției mediului și prezintă multiple particularități.

Constituția Republicii Moldova în art.37 alin.(1) consfințește dreptul fiecărui om la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive¹. Totodată, alin.(4) al aceluiași articol prevede că: „Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice”. Ca urmare, deducem că legislatorul a menționat doar o formă a răspunderii, cea contravențională, omițând și alte forme ale răspunderii de mediu cum ar fi, de pildă, cea penală sau civilă aplicată pentru diferite încălcări.

Aici apare și necesitatea determinării limitelor răspunderii pentru daune de mediu nu doar la nivel național, ci și internațional, deoarece problema în cauză este specifică tuturor statelor datorită procesului de producție care inevitabil implică și anumite efecte negative ce vizează starea de mediu a țărilor vecine. Suntem de acord cu faptul că procesul de determinare a întinderii răspunderii pentru daune de mediu revine în sarcina mai multor instituții de drept din perspectiva determinării

¹ Publicat la 18.08.1994 în M.O. Nr. 1.

factorilor ce au cauzat o daună, metodei comiterii, gradului vinovăției, persoanei făptuitorului etc.

Astfel, problema dată necesită o soluționare înainte de toate la nivel național, în sensul stabilirii unui cadru normativ de reglementare, nucleul căruia va servi răspunderea pentru daune de mediu, pentru ca ulterior statul să poată determina cu ușurință agentul poluator.

Putem vorbi despre un mediu neprimejdios doar în situațiile când acesta nu este periclitat de factori care ar induce la astfel de cazuri, simplu vorbind atunci când lipsesc factori poluanți sau însăși starea de poluare.

În acest sens, la prima etapă vom încerca să oferim câteva definiții fenomenului de poluare (lat. *polluere* – a păta, a pângări, a profana) cum ar fi:

- o activitate de distrugere a echilibrului ecologic prin vicierea mediului punând în pericol viața, sănătatea, patrimoniul, liniștea, starea de confort a oamenilor;
- o stare de lucruri unde este stabilit un dezechilibru în urma unei activități nocive (poluant)²;
- o introducere directă sau indirectă, ca rezultat al unei activități desfășurate de om, de substanțe, de vibrații, de căldură și/sau de zgomot în aer, în apă ori în sol, care pot aduce prejudicii sănătății umane sau calității mediului, care pot dăuna bunurilor materiale ori pot cauza o deteriorare sau o împiedicare a utilizării mediului în scop recreativ sau în alte scopuri legitime³;
- prejudiciile sau urmările utilizării sau folosirii substanțelor în stare solidă, lichidă sau gazoasă care pot avea o acțiune negativă asupra organismelor vii și/sau a mediului⁴.

La a doua etapă de cercetare a fenomenului de poluare vom evidenția sensul noțiunii de poluare transfrontalieră cu enunțarea factorilor, acțiunilor și efectelor.

În literatura de specialitate noțiunea de „poluare” a fost tratată în mod diferit. Astfel, termenul: „poluare transfrontalieră” a fost utilizat pentru prima dată în Recomandarea Consiliului OCDE din 14 noiembrie 1974 „privind principiile poluării transfrontaliere”, reluată cu unele modificări în alte texte internaționale. Conform acestui document, prin poluare se înțelege introducerea de către om, direct sau indirect, a substanțelor ori a energiei de mediu, care antrenează consecințe prejudiciabile capabile de a pune în pericol sănătatea umană, a vătăma resursele biologice și sistemele ecologice, a aduce atingere acordurilor ori a jena alte utilizări legitime ale mediului.

Termenul „poluare transfrontalieră” a fost utilizat, de asemenea, și în Convenția de la Geneva din 13 noiembrie 1979⁵ „cu privire la poluarea atmosferică transfrontalieră pe distanțe lungi”, în contextul căreia aceasta desemna poluarea atmosferică în zonele de frontieră dintre două state⁶.

² I. Trofimov, *Dreptul mediului*, Chișinău, 2002, pag. 9.

³ Cristina Ionescu, Curs, „Elemente de legislația mediului”, 2003. Catedra de Hidraulică și Mașini Hidraulice, an V, specializarea „Ingineria mediului”, pag. 3.

⁴ Legea nr.1540 din 25.02.98 privind plata pentru poluarea mediului. Publicat :18.06.1998 în MO nr. 54-55 art Nr.: 378. art.3, alin.(1).

⁵ În vigoare pentru Republica Moldova din 7 septembrie 1995.

⁶ Art.1, punctul B al Convenției.

Din definițiile expuse ale poluării putem desprinde și „consecințele prejudiciabile, daune...”, adică urmările care se produc în urma activităților de producție a statelor cu tendințe de dezvoltare economică și industrială. Practic, constatăm prezența faptelor (actele de poluare) și a consecințelor (daună de mediu).

Dreptul internațional rămâne destul de reticent la acceptarea și mai cu seamă la concretizarea ideii răspunderii internaționale a statelor pentru prejudiciile aduse mediului. Cele mai generoase sunt, în acest sens, declarațiile marilor reuniuni internaționale precum cele de la Stockholm (1972) și Rio de Janeiro (1992); aceasta din urmă recunoaște necesitatea pentru state de a elabora o legislație națională privind răspunderea pentru poluare și alte pagube aduse mediului, precum și indemnizarea victimelor lor (principiul 13), de a pune în practică principiul poluatorul plătește (principiul 16), completate cu obligația de informare a statelor între ele în caz de situație de urgență (principiul 18 și 19). Textele juridice care să permită angajarea răspunderii patrimoniale în domeniu rămân rare și în stare embrionară.

Instituția răspunderii transnaționale poate fi angajată sub forma răspunderii politice, morale și materiale (patrimoniale). În materie de daună de mediu, anume răspunderea patrimonială este proprie raporturilor transfrontaliere. Însă pentru tragerea unui stat „poluator” la răspundere este necesar să concretizăm unele nuanțe ce țin de evaluarea prejudiciului:

- Este necesar de a lua în considerare faptul că actele de poluare produc efecte doar după scurgerea unei perioade de timp uneori chiar durabile. Adică faza sesizării urmărilor nocive sau negative are un caracter perpetuu.
- Daunele sau prejudiciile provocate în urma poluării au un caracter rareori imediat, iar de cele mai multe ori dauna se manifestă după un timp, fapt care generează obstacole în procesul stabilirii agentului poluator.
- Datorită efectelor în timp în cazul în care acestea se manifestă peste zeci de ani, uneori este imposibil de stabilit sursa de poluare, fapt indispensabil la determinarea subiectului responsabil.

Pentru determinarea limitelor răspunderii patrimoniale pentru actele de poluare transfrontalieră este necesară atingerea următoarele obiective, cum ar fi:

- Identificarea sursei poluării inclusiv și pe teritoriul unui stat străin.
- Relevarea factorilor care au contribuit la producerea daunei sau a prejudiciului.
- Realizarea monitoringului de întindere a daunei de mediu, analiza complexă a prejudiciului ce a afectat atât statul „poluator”, cât și cel „poluant”.
- Determinarea victimelor poluării.
- Determinarea responsabilului pentru daunele de mediu. În acest sens s-au remarcat trei sisteme:

1) Prima ipostază constă în canalizarea responsabilității⁷. Aplicarea acestui mecanism presupune desemnarea, înainte de a surveni prejudiciul, a persoanei care va suporta povara răspunderii și care, pentru aceasta, va trebui să subscrie

⁷ Mircea Duțu, *Dreptul mediului*, ediția a II-a, București, 2008, Ed.C.H.Beck, pag. 262.

o garanție. Ca exemplu tipic în acest sens este citată responsabilitatea pentru prejudiciile consecutive deversării hidrocarburilor în mare. Unele sisteme au cunoscut principiul canalizării răspunderii în materia accidentelor de sănătate determinate de poluare. Astfel, o lege japoneză din octombrie 1973 stabilea un fel de prezumție de cauzalitate pentru unele maladii zise specifice, determinate de poluanți, precum mercurul, cadmiul și arseniul. Indemnizarea acestor pagube este suportată în mod direct de către poluatori, proporțional cu contribuția la poluare în zona respectivă.

2) O altă tehnică de desemnare a responsabililor rezidă în constituirea unui fond de indemnizare alimentat prin cotizațiile poluatorilor.

3) La rezultatele asemănătoare se poate ajunge și prin intermediul reglementărilor fiscale. În acest sens, redevența percepută de către agențiile financiare de bazin din Franța constituie un exemplu edificator.

Ținând seama de riscurile tot mai mari pe care le prezintă activitățile umane pentru mediu, legea instituie pentru prejudiciu o răspundere „cu caracter obiectiv, independent de culpă”. Întrucât dovada existenței culpei devine inutilă, pentru a se angaja răspunderea, de acum înainte, asigurarea calității mediului nu mai aparține categoriei obligațiilor de mijloc, ci devine una de rezultat⁸.

Totodată, este stabilită și o răspundere solidară a făptuitorilor. Aceasta înseamnă că victima poate să se îndrepte împotriva oricăruia dintre autori spre repararea totală a pagubei, iar aceasta rămâne să se îndrepte împotriva celorlalți, între care obligația devine divizibilă.

O altă regulă instituită în domeniul răspunderii de mediu este obligativitatea reparării unei daune.

La rândul său, legislația penală autohtonă prevede doar aplicarea unor sancțiuni mizere (de exemplu, art.230 CP al RM stabilește sancțiune pentru poluarea aerului în mărime de la 300 la 800 unități convenționale sau cu închisoarea de până la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1000 la 3000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate)⁹ și componența materială care nu permite aplicarea sancțiunilor în caz de daună ce se produce peste timp.

În acest sens, este necesar de ținut cont de faptul că majoritatea acțiunilor cauzatoare de daune mediului nu presupun prezența imediată a daunei sau posibilitatea determinării mărimii integrale a acesteia. Drept exemplu simplu poate servi faptul că substanțe cum ar fi Freon-11 și Freon-12 aflate în stare gazoasă care se găsesc în cantități mari în lichidele pentru răcire și în flacoanele aerosol, fiind emise în atmosferă, ele nu cauzează imediat efecte negative. Astfel, ele ajung într-o perioadă lungă de timp în atmosferă, unde sub influența razelor ultraviolete ale soarelui se descompun și eliberează atomi de clor. Acestea intră în reacție cu moleculele de ozon din atmosferă pe care le discompun în simple molecule de oxigen, fiind distrus astfel stratul de ozon. Dacă avem în vedere că gazele de

⁸ Mircea Duțu, *Dreptul mediului*, București, 2008, pag. 268.

⁹ Legea Republicii Moldova nr. 985/ 18.04.2002. Codul penal al Republicii Moldova, MO 128-129/1012 din 13.09.2002.

Freon ajung în 10-15 ani în atmosferă, atunci efectele se produc timp de 50-100 ani. Astfel, luând în considerare perioada extinsă dintre acțiune și efect a gazelor vătămătoare, evaluarea impactului negativ asupra mediului și stabilirea agentului poluator va fi practic imposibilă, din considerentul imposibilității de a pedepsi persoana, deoarece aceasta nu va mai fi pasibilă de a fi trasă la răspundere datorită scurgerii termenului de prescripție.

Drept concluzie, putem propune următoarele soluții.

Pe plan intern:

– revigorarea poziției legislatorului vizavi de componența formală a infracțiunilor ecologice;

– instituirea unei proceduri simplificate de cercetare penală;

– încorporarea inspectoratului ecologic în cadrul MAI pentru oferirea unui statut mai pozițional al organului polițienesc;

– revigorarea principiilor procesual-penale referitoare la infracțiunile ecologice cum ar fi examinarea chestiunii cu privire la aplicarea principiului de răspundere pe temei obiectiv.

Pe plan internațional:

– promovarea unei inițiative privind crearea poliției ecologice europene, cu oferirea unui statut special pe teritoriul tuturor statelor semnatare, prin prisma căruia polițiștilor euroecologi să le fie permisă efectuarea actelor de urmărire penală;

– adoptarea unui cadru legislativ comun al statelor europene privind contracararea și relevarea fraudelor ecologice efectele cărora provoacă poluare mediului și care de fapt constituie o problemă a tuturor statelor europene;

– încheierea unor tratate internaționale de prudență ecologică, ce ar permite statelor aderente efectuarea acțiunilor de prevenire, depistare, localizare și sancționare a subiectului răspunzător, precum și stabilirea cuantumului de pedepse unice aplicate statului poluator de către un organ ierarhic superior.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova.
2. I. Trofimov, *Dreptul mediului*, Chișinău, 2002.
3. Cristina Ionescu, Curs „Elemente de legislația mediului”, 2003.
4. 4 Mircea Duțu, *Dreptul mediului*, ediția a II-a, București, 2008, Ed. C.H. beck.
5. Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” seria Drept Public, Chișinău, 2002.
6. Legea nr.1540 din 25.02.98 privind plata pentru poluarea mediului.
7. Legile Republicii Moldova 985/18.04.2002: Codul penal al Republicii Moldova (în vigoare până la 24.05.2009).
8. Convenția de la Geneva din 13 noiembrie 1979 „cu privire la poluarea atmosferică transfrontalieră pe distanțe lungi”.